

**ĮŽYMAUSIO LIETUVOS KALBININKO ATMINIMUI
ZIGMAS ZINKEVIČIUS (1925-01-04 - 2018-02-20)**

Mokytojo, akademiko praradimas lituanistams, baltistams, Lietuvos piliečiams yra didelė netektis.

O 2015 m. sausio 7 d. Lietuvos mokslų akademijos didžiojoje salėje (Gedimino pr. 3, Vilnius) su juo susitikome - su pasaulinio garso baltistu, akademiku, profesoriumi. Buvo parodytas režisieriaus A. Tarvydo dokumentinis filmas „Zigmantas Zinkevičius. Pamilęs lietuvių kalbą“.

Įžymiausiam ir darbščiausiam Lietuvos Respublikos kalbininkui akad. prof. Zigmui Zinkevičiui tada sukako 90 metų. Jis buvo parašęs apie 100 knygų, 1000 mokslo straipsnių, per 1000 populiarių straipsnių. Juose nagrinėjami svarbiausi lituanistikos, baltistikos, kultūros klausimai – lietuvių kalbos istorija, vardynas, tarmės, rytų Lietuvos kultūra.

Profesorius buvo vienas tų mokslininkų, kuris dalį savo darbų išspausdina piliečiams suprantamiau (populiariau) ir neatitrūksta nuo svarbiausių tautos, valstybės, kultūros, švietimo klausimų. Prof. Z. Zinkevičius daugeliui lituanistų yra dėstęs, recenzavęs jų darbus, atvedęs juos į mokslą, vadovavęs ar konsultavęs. Profesorius buvo Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto tarybos pirmininkas, Visuotinės lietuvių enciklopedijos Redakcinės kolegijos narys, Mažosios Lietuvos enciklopedijos vyriausiasis redaktorius (2000–2006 m.), maždaug 100 knygų, žurnalų redakcinių kolegijų narys.

Prof. Z. Zinkevičius 45 metus dėstė Vilniaus universitete: 12 metų buvo ir Istorijos fakulteto prodekanas (1956–1968), 15 metų – Lietuvių kalbos katedros vedėjas (1973–1988), Baltų filologijos katedros vedėjas (1988–1991). Nuo 1989 m. dėstė ir Lietuvos konservatorijoje, nuo 1990 m. – ir Vytauto Didžiojo universitete. 1995–1996 m. buvo Lietuvių kalbos instituto direktorius, po to – Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministras (iki 1998 m. kovo 25 d.)

Profesorius buvo penkių Mokslų akademijų narys – Švedijos (1982), Lietuvos (1990), Lietuvių katalikų (1991), Norvegijos (1991), Latvijos (1995) ir Latvijos universiteto (1991), Vytauto Didžiojo universiteto (1994) garbės daktaras. Prieš 20 metų Profesorius buvo išleistas į pensiją, labai pelnytai apdovanotas Gedimino ordinu.

Iš kur tas daukantiška vargo pelė tiek energijos ir tiek patvarumo pasisemia, prieš ketvirtį amžiaus klausė A. Greimas. Viename pokalbių Profesorius prasitarė: „matyt, buvau darbštus. Kas be ko, būta ir tokiam darbui gabumų – didelės Dievo dovanos. Kūrybiniam darbui labai svarbi atitinkama palanki dirbti aplinka, geros darbo sąlygos. Šiuo atžvilgiu man pasisekė. Žmona Regina ir visa mūsų šeima man tokias sąlygas ir tinkamą darbui nuotaiką sudarė“. Ir dar reikia paminėti, kad Profesorius buvo tautiškai ir pilietiškai susipratęs, mato reikalą dirbti Tėvynės ir mokslo labui.

2007–2012 metai buvo labai svarbūs lietuvių kalbos ir baltų vardynui, kadangi per tuos 6 metus Profesorius apie vardyną išspausdino 6 knygas ir 14 straipsnių (mokslinių ir populiarių), vyko šių leidinių pristatymas. Pasaulyje nebuvo ir, matyt, greitai nebus mokslininko, kuris per 6 metus apie lietuvių kalbos vardyną (ir apskritai apie lietuvių kalbą) būtų išspausdinęs tiek knygų, tuo labiau, kad „Lietuvių asmenvardžiai“ (Lietuvių kalbos institutas, 2008) yra 840 puslapių. Tai yra didžiausia apibendrinamojo pobūdžio knyga apie lietuvių asmenvardžius. Joje yra asmenvardžių (daugiausia pavardžių) formavimosi apžvalga ir trys skyriai: 1) tautinis vardynas ir svetimųjų apnašos (274 p.), 2) krikščioniškasis vardynas (146 p.) ir 3) pravardynas (135 p.). Toliau apžvelgiami atneštiniai asmenvardžiai, lietuvių asmenvardžiai į rytus nuo Lietuvos Respublikos, pateikiami sutrumpinimai, literatūra, rodyklės.

„Senosios Lietuvos valstybės vardyne“ (2007, 88 p.) nurodoma, jog gudiškų elementų reikšmė Lietuvos vardyne (Baltarusijoje ir kitur) neretai išpučiama. Be pagrindo skelbiama, jog senosios Lietuvos valstybės kūrėjai lietuviai (sl. litvinai) buvę gudų protėviai, o dabartiniai lietuviai vadinami lietuvisais, kad skirtųsi nuo tariamųjų valstybės kūrėjų litvinų (slavų).

2011 metais išspausdintas „Ukmergės rajono gyvenviečių vardynas“ ir trys labai aktualios knygos apie pietryčių Lietuvos ir šiaurės rytų Lenkijos pavardes. Tie leidiniai labai siejosi su Vyriausybės programa dėl tautinių mažumų kultūros. Pavardės minėtiems leidiniams rinktos iš Lenkijos telefonų knygų, kur visos piliečių pavardės sulenkintos ir parašytos lenkų kalbos abėcėle (plg. „Lietuviškas paveldas Suvalkų ir Augustavo krašto Lenkijoje pavardėse: polonizacijos apybraiža“, 2010, 110 p.).

Balstogės krašto pavardėse aptikti keturi sluoksniai: 1) seniausias – jotvingių vardynas, 2) lietuviškas vardynas, ne visuomet lengvai atskiriamas nuo sulietuvinto jotvingiškojo, 3) gudiškasis, susijęs su senąja Lietuvos valstybe ir 4) lenkiškasis – pats naujausias („Lietuviškas (baltiškasis) paveldas Balstogės vaivadijos Lenkijoje pavardėse: slavizacijos apybraiža“, 2011, 96 p.).

Ypač svarbi dabar knyga „Vilnijos lenkakalbių pavardės“ (V., 2012, 464 p.), kur ši problema išsamiausiai aptarta visais aspektais. Autorius visiškai teisingai pastebi: šiandien lietuviai ir lenkai turėtų gražiai sugyventi, bet tai įvyktų tik abiejų tautų santykius bei istoriją grindžiant tiesa. Asmenvardžių tyrėjų „liga“ autorius vadino pastangas skirstyti pavardes į „savąsias“ ir „svetimąsias“. Dauguma svetimomis apšaukiamų pavardžių nėra skolintos (atneštinės), bet atsirado Lietuvoje.

Lietuvis negali apsieiti be knygos „Lietuviai. Praeities didybė ir sunykimai“ (V., 2013, 504 p.). Lietuvių gyvenimas aptartas atsižvelgiant į visą aplinką: baltų pasaulį, giminiškas gentis, Lietuvos valstybės padėtį, priimtą krikščionybę, sandėrius su Lenkija, okupacijas ir t. t.

Nuoširdžiai užjaučiame visus artimuosius, bendražygius, mokinius.

Velionis buvo pašarvotas vasario 22 d. (ketvirtadienį) Šv. Jonų bažnyčioje, laidojamas vasario 23 d. (penktadienį).

TALKA KALBAI ir TAUTAI
„VILNIJOS“ DRAUGIJA
Kazimieras Garšva